

Dolenjske jame kot naravne vrednote

Andrej Hudoklin

Jame in brezna so kot naravni fenomeni eden bolj prepoznavnih in hkrati občutljivih delov narave. Ključno orodje njihovega varstva predstavlja pred nekaj leti sprejeti Zakon o varstvu podzemnih jam (Uradni list RS, št.49/2004), s katerim so bile jame opredeljene kot naravne vrednote. Prispevek pojasnjuje osnovne naravovarstvene pojme, ki jih je prinesel nov zakon, ter pregled dolenjskih jam s statusom naravnih vrednot, pomembnih s stališča jamarstva. Pregled je narejen za občine: Brežice, Črnomelj, Dolenjske Toplice, Kostanjevica na Krki, Krško, Metlika, Mirna Peč, Mokronog, Semič, Straža, Šentjernej, Škocjan, Šmarješke Toplice, Trebnje, Žužemberk in Mestna občina Novo mesto.

Naravne vrednote

Jame in brezna predstavljajo zaradi geomorfoloških, geoloških, hidroloških, zooloških in botaničnih posebnosti eno najpogostejših naravnih vrednot. Varovanje podzemnih jam se zaradi specifičnosti jamskega okolja v veliki meri razlikuje od varstva drugih naravnih pojavov na površju, zato jih poleg Zakona o ohranjanju narave (Uradni list RS, št.49/2004) obravnava tudi Zakon o varstvu podzemnih jam.

Minister za okolje in prostor je leta 2006 s Pravilnikom o spremembah in dopolnitvah pravilnika o določitvi in varstvu naravnih vrednot (Uradni list RS, št.49/2004) 8382 jamam v Sloveniji podelil status podzemne geomorfološke naravne vrednote državnega pomena. Ob tem je bil vsaki jami dodeljen eden od treh varstvenih režimov glede vstopa vanjo. Jame se namreč po določbah 17. člena Zakona o varstvu podzemnih jam delijo na zaprte jame (5 jam), odprte jame z nadzorovanim vstopom (185 jam) in odprte jame s prostim vstopom (8192 jam). Navedeni seznam naravnih vrednot se bo v skladu z določili zakona obdobjno dopolnjeval z novo raziskanimi jamami ter novimi spoznanji o njihovem pomenu.

Zakon določa za vse jame **splošen varstveni režim**, ki opredeljuje aktivnosti, ki so v jamah prepovedane ter tudi tiste, ki so pogojno dovoljene, skupaj s pogoji, ki jih morajo osebe, ki želijo v njih izvajati neko aktivnost, izpolnjevati. Splošni varstveni režim zajema poleg drugega tudi prepoved poseganja v jame s kakršnimkoli onesnaževanjem na kakršenkoli način.

Dolenjske jame – naravne vrednote

Ob podelitvi statusa naravne vrednote so se na seznam uvrstile praktično vse dolenjske jame, registrirane v katastru Jamarske zveze Slovenije. Na Dolenjskem je tako opredeljenih 817 objektov. Glede na dodeljeni varstveni režim vstopa prevladujejo **odprte jame s prostim vstopom**. Teh je kar 97 % oziroma 797. To so jame, kjer so naravne razmere v jami take, da jih vstop v jamo ne more ogroziti, ne vsebujejo občutljivih sigastih tvorb ter niso življenjski prostor redkih ali ogroženih živalskih vrst.

Med **odprte jame z nadzorovanim vstopom** je na Dolenjskem uvrščenih 20 jam (Tabela 1). Varstveni režim obsega jame, za katere obstaja verjetnost, da bi jih lahko vstop človeka brez nadzorstva poškodoval, ker vsebujejo občutljive sigaste tvorbe ali druge vredne dele jamskega inventarja, so pomemben habitat jamskih živali ali arheološka lokaliteta. Zaradi tega je vstop vanje sicer dovoljen, vendar mora biti nadzorovan, registriran in v dovoljenem obsegu, če je le-ta predpisan.

Med **zaprte jame** na Dolenjskem ni uvrščena nobena. Vanje se sicer uvrščajo jame, ki so tako občutljive, da jih lahko ogrozi vsak vstop, zaradi česar je vstop vanje prepovedan, razen za znanstvene raziskave, na podlagi dovoljenja ministra ter pod strokovnim nadzorom

V Ledeni jami pri Kunču se led zadrži pozno v poletje. Foto Marko Pršina.

Tabela 1: Dolenjske jame z nadzorovanim vstopom.

Ime jame	Najbližji kraj	Oznaka jame	Razlog
Ahnenloch	Podstenice	Jama z breznom in etažami	Občutljivost sigastih tvorbo
Ajdovska jama pri Nemški vasi	Nemška vas	Spodmol, kevdrč	Arheološko najdišče, kotišče netopirjev
Bezgovka	Desinec	Jama s stalnim tokom	Habitat jamskih živali
Dolenjski zdenec	Dolenjci	Jama stalni izvir	Habitat jamskih živali
Jama pod gradom	Prečna	Vodoravna jama, občasni izvir	Arheološko najdišče, kotišče netopirjev
Jama v kamnolomu	Vinica	Jama s stalnim tokom	Habitat jamskih živali
Jazbina pri Podturnu	Podturn	Vodoravna jama	Prezimovališče in kotišče netopirjev
Kobiljača	Špeharji	Jama, občasni izvir	Habitat jamskih živali
Koprivnica	Rdeči kal	Jama z breznom in etažami	Habitat jamskih živali
Kostanjeviška jama	Kostanjevica na Krki	Jama z občasnimi tokom	Habitat jamskih živali, prezimovališče netopirjev
Kotarjeva prepadna	Stranska vas	Vodokazno brezno	Habitat jamskih živali
Ledena jama pri Kunču	Podturn	Jama s stalnim ledom	Habitat jamskih živali
Mala jama nad Trebnjem	Vrhtrebnje	Vodoravna jama	Habitat jamskih živali
Slugova jama	Srednji Globodol	Vodoravna jama	Prezimovališče netopirjev
Spodnja Klevevška jama	Grič pri Klevevžu	Jama s stalnim tokom	Habitat jamskih živali, kotišče netopirjev
Stobe	Lokve	Jama z občasnimi tokom	Habitat jamskih živali
Velika jama nad Trebnjem	Vrhtrebnje	Vodoravna jama	Habitat jamskih živali
Velika Prepadna	Brezova Reber	Jama z breznom in etažami	Habitat jamskih živali, prezimovališče netopirjev
Zijalo	Vrhpeč	Spodmol, kevdrč	Habitat jamskih živali

Za učinkovito varstvo ogroženih jam z nadzorovanim dostopom je v pripravi podzakonski akt, ki bo omogočil **izvajanje skrbništva nad jamami**. V tem okviru se bo lahko izvajal nadzor vstopa v jamo, postavila jamska infrastruktura za nadzor vstopa v jamo (vrata, ograja, ključavnica); vodenje vpisne knjige, nadzor spoštovanja prepisanega varstvenega režima, skrb za ohranjanje jame, jamskega živega sveta in inventarja. Skrbnik bo imenovan na podlagi javnega natečaja.

Aktivno varstvo jam bo zagotovljeno tudi s **spremljanjem stanja**. To bo obsegalo opazovanje in nadzorovanje odkritih jam, njihovega živega sveta in jamskega inventarja, ekoloških razmer v jami, onesnaženost in število obiskovalcev. Svoja opažanja bodo jamarji, skrbniki, koncesionarji in jamarska društva, ki delujejo v javnem interesu, sporočali organizaciji, pristojni za ohranjanje narave enkrat letno. Na osnovi zbranih podatkov se bodo izvajali ukrepi za varovanje in sanacijo ogroženih objektov.